

Георгій ХОДОРОВСЬКИЙ,
Надзвичайний і Повноважний Посол,
ветеран дипломатичної служби

МОЯ ДИПЛОМАТИЧНА СТЕЖКА

Анотація. У статті охарактеризовано життєвий шлях Георгія Івановича Ходоровського – українського державного діяча, дипломата, Надзвичайного і Повноважного Посла України, народного депутата України. Визначено основні напрями його діяльності на різних етапах життя, сферу наукових інтересів, внесок у розвиток медицини та дипломатії.

У публікації, зокрема, ідеться про дитинство Георгія Івановича, його батьків, учителів, шкільні роки, навчання в Чернівецькому медичному інституті, аспірантуру, захист дисертації та отримання наукового ступеня кандидата медичних наук.

Із 1987 року розпочав свою роботу в Афганістані. Упродовж 1990–92 рр. Георгій Іванович – народний депутат України 1-го скликання, голова комісії ВР України у справах жінок, охорони сім'ї, материнства й дитинства. У жовтні 1992 року його перевели з Верховної Ради на роботу в МЗС України. Протягом 1992–98 рр. Георгій Іванович Ходоровський – Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Індія.

Ключові слова: Верховна Рада, Афганістан, Замбійський університет, Чернівці, народний депутат.

Із висоти прожитих років і зі знанням біографій відомих великих дипломатів стверджую, що більшість із них були, як ми кажемо нині, «дипломатами-генералістами», а не кар'єрними дипломатами. Я так само належу до «генералістів».

Моє дитинство проходило в селі, у звичайній селянській родині. Добре пам'ятаю те, що мій батько Іван Михайлович і мама Софія Михайлівна та дідусі й бабусі з обидвох родинних ліній були грамотними людьми. У хаті було багато книжок українською, старослов'янською, російською, німецькою, румунською мовами, їх передавали з покоління в покоління. Коли 1945 р. вчителька Ліза Олександрівна записувала мене до Товтрівської сільської 7-річної школи, то, прийшовши в перший клас, я вмів чи-

тати й рахувати. Моя мати довгий час зберігала кілька аркушів Псалтиря, де на широких полях зліва були мої перші каракулі хімічним фіолетовим олівцем. То моя бабуся по маминій лінії Катерина навчала мене грамоті, а писати не було на чому – про папір годі було й думати. У школі існувала піонерська кімната, де школярі займалися малюванням, фізкультурою, художньою самодіяльністю. Розігрували казки «Ріпка», «Котигорошко» тощо. Мені доводилося грати різні ролі, а найчастіше – Змія Горинича. Кінопокази в школі й у селі бували рідко. Електричного освітлення не було. Із районного містечка Заставна привозили кіноапаратуру з бензиновим мотором, що давав електричний струм. Кінофільми були трофейні (німецькі), як-от «Тарзан», і радянські: «Веселые ребята», «Трактористы», «Весна на Заречной улице», «Георгий Саакадзе». У таких умовах мріяти про дипломатію та професію дипломата не доводилося. Та й слів таких ніхто в моєму середовищі ніколи не говорив. Дуже хотілося знати про широкий світ, який я міг відчутти й пізнати тільки з книжок. Усю шкільну бібліотеку було розміщено в одній шафі. Я дуже швидко прочитав ці книги та записався до районної Заставнівської бібліотеки за 3–3,5 км від батьківської хати. Там я брав участь у різних заходах, на які мене часто запрошували.

Захопливими були Леонід Утьосов, Микола Рибніков, Микола Крючков, котрий, як говорив один із критиків фільму «Трактористы», більше танцював, аніж орав. Тому було бажання стати артистом. Це бажання не покидало мене й у Заставнівській СШ, куди батьки дали дозвіл записатись у 8-й клас (1952 р.). У школі й у самому місті, якщо порівнювати із селом, панувала інша атмосфера. У районному центрі був будинок піонерів, де працював великий драматичний гурток, говорили про етику й естетику. Тут уперше навчили танцювати. Досі пам'ятаю, як засвоювали бальні танці «Падеграс» і «Падеспань». Залишилися теплі спогади про вчителів. Якось учитель математики Павло Миколайович сказав: «Пане Георгію, некультурно ходити до школи босим. Скажеш батькам, щоб купили тобі черевики». Було соромно й боляче, бо знав, що в батьків немає грошей. Треба було платити 150 карбованців на рік за навчання, а в колгоспі платили 10–15 копійок за трудовень аж наприкінці року. Батько працював на штатній роботі, але в день трудовень не записували. Не знаю, де батьки взяли гроші, проте в мене з'явилися перші в моєму житті новенькі черевики.

Після закінчення СШ Заставнівський райком комсомолу й партії рекомендував мене та мого однокласника Гену Ісопенка до Харківського юридичного інституту. Директор Заставнівської СШ Григорій Кирилович Малярчук приїхав до моїх батьків і порадив подавати документи до Чернівецького медичного інституту (ЧМІ), що я і зробив. У медінституті бажання стати артистом не полишало мене. Драмгурток вів Микола Шутько,

артист Чернівецького драмтеатру ім. Ольги Кобилянської. Учив він не тільки грати Грицька в п'єсі «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» (М. Кропивницького), а як вести себе на сцені, реагувати на поведінку глядачів, узагалі, як поводитися на вулиці, у гостях, як одягатися, розмовляти. До цих настанов долучалася актриса Голдовська, котра вчила декламації, спілкуванню з глядачами. Ця наука придалася мені потім, коли став викладачем у ЧМІ, а згодом – депутатом ВР України. Завершив я навчання в ЧМІ з червоним дипломом і вступив до аспірантури. Тут, на кафедрі нормальної фізіології пройшов дуже детально школу ведення наукових досліджень, роботи з літературою та підготовкою наукових статей і виступів на наукових конференціях, участі в диспутах, спілкуванні з аудиторією, виступах без тексту, як кажуть, без папірця, своїми словами. Мав дуже професійного та високоерудованого наставника – медика-біолога професора Якова Давидовича Кіршенבלата – лєнінградського вченого, відомого не тільки в СРСР, а й далеко за його межами. Його наука, а також ім'я допомагали й надалі.

Протягом навчання в аспірантурі на кафедрі нормальної фізіології ЧМІ виконав кандидатську дисертацію та подав її до захисту в Івано-Франківській медінститут, де тоді була спеціалізована вчена рада з фізіології. У 1965 р. захистив дисертацію й отримав науковий ступінь кандидата медичних наук.

А через два роки ВАК СРСР присвоїв наукове звання доцента. Невдовзі мене занесли до списку співробітників ЧМІ для зарубіжних відряджень. 1968 р. направили до Москви в Інститут удосконалення лікарів, а згодом в АН СРСР для вивчення іноземної мови. Спочатку вчив іспанську, бо мене планували направити на Кубу, але дуже скоро змінили навчання на англійську мову. Цієї мови я зовсім не знав, бо в школі, медінституті й аспірантурі вивчав і складав іспити з німецької мови. Отож довелося починати з абетки. Першими викладачами були дві досвідчені жінки, а пізніше до них приєдналися ще молодий чоловік і жінка. Навчання йшло інтенсивно, завзято й різноманітно. Молоді викладачі (чоловік і дружина) застосовували різні навчальні методи, зокрема й ігрові (ділові ігри, наприклад). Тут уперше я почув про аутогенний тренінг. При цьому пригадав, як мій батько, коли бачив мене засмученим, казав: «Коли тебе сварять, ти, дивлячись на того, хто тебе ображає, заспівай собі пісню». «Та як буду співати, коли він такий злий і дивиться на мене», – кажу татові. А він мені: «Ти співай про себе і продовжуй дивитися на нього».

1968 р., через якийсь час після навчання, мене повідомили, що треба подавати документи на конкурс, аби викладати в Замбійському державному університеті на медичному факультеті. Конкурс проводить Міжуніверситетська рада для країн Британської співдружності.

Щоб узяти участь у конкурсі, потрібно направити до Лондона документи за списком. У списку, зокрема, був документ-рекомендація вченого зі світовим ім'ям. Тут я попросив свого вчителя професора Я.Д. Кіршенבלата дати мені таку рекомендацію. Він погодився, адже тоді вже мав публікацію в солідному всесвітньо відомому англійському науковому журналі «Nature». Мої документи було розглянуто, і мене рекомендували на посаду senior lecturer кафедри фізіології людини (School of Medicine) Замбійського державного університету.

Тоді в СРСР діяв державний комітет економічної співпраці із зарубіжними державами ГКС, який мав відділи в кожному профільному міністерстві. Був такий відділ і в Мінохорони здоров'я в Москві, й у посольствах СРСР.

На початку вересня 1969 року я вилетів із Москви рейсом аеропорту Москва-Дар-ес-Салам. Виліт із Москви о 16 години, приліт в Дар-ес-Салам приблизно о 9-й ранку наступного дня. Проміжні зупинки Стамбул, Каїр, Хартум, Найробі, Нтебе. У цьому тривалому польоті отримав багато нових незвіданих за все моє 30-річне життя вражень і навіть пригод.

Перша зупинка була в Стамбулі, де я вперше побачив, як виглядає капіталістичний світ, а також був вражений блиском і кольорами залів аеропорту, запахами й чужою мовою. Там я вперше в повсякденному житті використав засвоєну англійську мову й був задоволений, що мене розуміють; і вперше купив пепсі-колу, яка мені зовсім не сподобалася. Не без хвилювання подумав, як буду звітувати про використання доларів. У Москві видали 20 доларів однією купюрою на потреби під час польоту. Це була перша доларова банкнота в моїх руках, яку я вперше витрачав у Стамбулі.

Наступним був Каїр, аеропорт значно більший, ніж у Стамбулі, та вражав блиском вітрин і чисельністю людей. За ним – зупинка в Судані, аеропорту Хартума. Коли запропонували пройти до зали аеропорту, то з першого кроку із літака на трап відчув, ніби ступив у баню. Персонал, який зустрічав пасажирів, був у білому вбранні, схожому на балахони, що сягали до самих п'ят, із сандалями на ногах, гострими й настороженими

UNITED NATIONS EDUCATIONAL, SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANISATION.
UNIVERSITY OF ZAMBIA.

HEALTH MAGAZINE

FRIENDS... AND HEALTHY

Published by University of Zambia, Lusaka, 1971.
Printed by Zambia Publishing Company, Lusaka 1971.

Титульна сторінка журналу ЮНЕСКО «Health», член редакційної ради якого – Г. Ходоровський

Cover page of UNESCO's "Health" magazine, among members of the editorial board of which is H. Khodorovsky

поглядами, чужою мовою, у повітрі витали незнайомі запахи та музика.

Було незвичним, що під час польоту пасажиром пропонували їжу й напої, хоч у Москві казали брати її до Замбії разом із постільною білизною. Тому їжа була з нами в ручній поклажі. Під час польоту до мене підійшов незнайомий чоловік і запитав, чи моє прізвище Ходоровський. Я відповів, що так, і поцікавився, хто він такий. Він назвався професором Кінгом і розповів, що працює на кафедрі соціальної медицини Замбійського університету та знає, що до університету має прибути професор Ходоровський на кафедру фізіології людини. Було приємно це чути, але про себе подумав, чи не якась провокація, про що так часто говорили в Москві, попереджали, щоб не втягуватись у підозріле спілкування та зв'язки. Через кілька хвилин професор Кінг знову підійшов іще з одним пасажиром і представив його мені як сина письменника Гемінґвея, котрий летить до Кенії, де працює директором національного заповідника.

Прибувши в Дар-ес-Саламський аеропорт запитав, коли мій рейс до Лусаки й де мій вантаж. Відповіли, що політ відбудеться через кілька годин літаком DC-10 авіакомпанії Східноафриканських авіаліній. Про це буде оголошено відповідно до розкладу. Щодо вантажу, то сказали, що його вивантажили з аерофлотського рейсу та перемістили до зали Південноафриканського рейсу. Майнула думка, що з вантажем може щось трапитися, бо в Москві інструктували, що вантаж не можна залишати без нагляду. Попросив, аби мені показали, де мій вантаж. Завели до зали й носильники принесли весь наш багаж. Стали поруч зі мною, кожен простягнув руку. Пошепки хтось з адміністрації, хто був поряд, сказав, що треба платити чайові. У мене в кишені 18 доларів. Як бути, не знаю. Постоявши, носильники пішли. Син просив пити та їсти. Дружина сказала, що бачила терасу, на якій пасажири обідали. Сіли за столик, узяли меню. Назви страв були невідомі, ціни лякали десятками якихось невідомих грошових одиниць. Учинив, як студент перед стипендією. Затулив назви страв і обрав те, що було найдешевшим. Коли принесли ті страви й напої, виявилось, що їжа на нас трьох обійшлася менше долара. Ціни були в кенійських шилінгах. Про валютний курс я нічого не знав, бо й термін «курс валюти» мені був невідомий. Зайняли місця в літаку, інтер'єр салону якого був повністю вкритий розписами із зображеннями африканської природи. Тихо звучала приємна музика, приємно пахло, увічливо обслуговували стюардеси, їжа була європейською.

Політ до Лусаки (на відміну від аерофлотського літака, в якому була сильна вібрація) пройшов тихо й без пригод. У столичному аеропорту зустрів радник посольства СРСР у Замбії Роман Йосипович Купревич. Це був статний чоловік, який мав вигляд іноземця. Уперше я побачив дипломата та ще й привітався з ним за руку. Він був разом із маленькою

донечкою. Забігаючи наперед, скажу, що через 20 років (1989) я знову вітався з Романом Йосиповичем. Наступного разу я зустрів його в Кабулі, де працював радником ректора Кабульського медичного інституту й міністра МОЗ Афганістану, а Р.Й. Купревич прибув на зміну торгпреду (Петрову). Він і я були дуже раді тій зустрічі. Він одразу запропонував мені перейти працювати до нього. Я сказав, що не можу вирішувати такі питання. Та й ситуація в Афганістані й у Кабулі була така, що Москва намагалася вивезти звідти якомога більше людей. Військові вже залишили Кабул.

Приїхали в Лусаці до багатоквартирної висотної будівлі. Поселили нас у 3-кімнатній квартирі на 1-му поверсі. Наступні 3 дні минули в домашніх клопотах і в офіційних представленнях ректору університету, послу СРСР у Лусаці та меру міста. Уперше мені довелося переживати такі офіційні церемонії. Коли зайшов до посла, мене охопило хвилювання від того, що зі мною вітається дипломат СРСР, людина високого державного статусу. Тоді послом СРСР у Замбії був Сергій Олександрович Сліпченко (1965–70 рр.), батько теперішнього нашого українського дипломата.

Сергій Олександрович розпитав, хто зі мною приїхав, хто й де мої батьки, про життя на Буковині. Запитав, де мене університет поселив, чи бачив я квартиру і чи задоволений житлом. За час розмови я відчув, що він – інтелігентна людина, тонкий психолог. Сказав, що буде радий бачити мене в посольстві, щоб часто навідувався поділитися добрими подіями, що відбуватимуться в університеті, чи з проблемами, а також дозволяє користуватися для буденних завдань посольською машиною з водієм. Одразу ж запросив до кабінету водія Володимира. «Володю, – каже, – завтра забори Георгія Івановича та його сім'ю, покажи місто, нехай люди куплять усе необхідне на найближчі дні, відвези Георгія Івановича в університет на зустріч із ректором».

На зустріч із ректором Замбійського університету я приїхав із викладачем кафедри фізіології доктором Габріелем Езіло, нігерійцем, який уже рік працював на кафедрі. Ректором Замбійського університету був Кен-

Перше урочисте підняття українського прапора в Посольстві України в Індії

The first solemn hoisting of the Ukrainian flag at the Embassy of Ukraine in India

Г.І. Ходоровський вручає Президенту Індії Шанкару Даялу Шармі Вірчі грамоти (13.02.1993 р.)
H.I. Khodorovskiy presents credentials to the President of India Shankar Dayal Sharma (13.02.1993)

нет Каунда. Він був першим президентом Замбії (1964–91 рр.), запровадив однопартійне правління об'єднаної національної партії, підтримував національний рух у Південній Родезії, його було обрано головою Організації африканської єдності. Крім того, він був засновником Африканського національного конгресу Замбії 1964 р. Обидва його сини навчалися на медичному факультеті Замбійського університету. Я мав честь бути запрошеним на шлюбну церемонію одного з них. Вважаю, що Кеннет Кауда був дуже мудрим президентом. У внутрішній політиці він тримався гасла «Кожному замбійцю по яйцю в день», оскільки була тотальна нестача білку в харчовому раціоні замбійців. У зовнішній політиці він критикував систему расизму й апартеїду в Південній Родезії та ПАР. Водночас Замбія імпортувала з ПАР борошно й зернові культури, фрукти. Після оголошення незалежності всі землевласники-європейці залишили Замбію.

Коли С.О. Сліпченко склав повноваження посла, на зміну йому прибув Д.З. Білокологос – відомий і досвідчений громадсько-політичний діяч і дипломат України. Він був уже пенсійного віку, але мав досить сильну, трохи важку поставу, спокійний, рішучий характер, розмовляв російською, та коли в першій розмові зі мною почув, що я з Буковини, почав говорити українською. Дуже цікавився тим, хто мої батьки та батьки дружини. Розпитував про їхнє життя, статки, про те, чи є в мене з дружиною квартира, машина, яка освіта в дружини, чи знає вона англійську мову. Відповів, що вона вчителька музики по класу фортепіано. Запитав, чи згодна була

б працювати в посольстві з дітьми. Я відповів ствердно. Бесіда з послом справила приємне враження. Дмитро Захарович сказав, щоб я заходив до нього в разі необхідності порадити чи поділитися чимось приємним. Викликав водія Володимира й попросив його, щоб він допоміг мені отримати права водія, аби вибрав для мене автомобіль із тих, що прибули з Москви. Дуже цікавою, майже пригодницькою, була справа з правами водія. Виявилось, що керував ДАІ німець Кріг, який під час Другої світової війни потрапив у полон і відбував довгі роки покарання десь у Сибіру. Попри перешкоди, я все-таки отримав ці права, що мали вигляд книжечки-буклетика зі сторінками різними мовами світу. Із цими правами я їздив ще кілька років, повернувшись додому.

Згодом під час чергової зустрічі зі мною Дмитро Захарович запитав, чи згоден я бути головою профспілкової організації посольства, а ще сказав, щоб дружина вдосконалювала англійську мову. Я погодився. Наступного дня дружина подала заяву в Евелін Хон коледж у Лусаці для підвищення рівня знань з англійської мови. Після навчання посольство направило її особову справу до МЗС СРСР для зарахування на роботу в посольстві телефоністкою. Дружина вже давно померла, а запис у трудовій книжці про її зарахування на роботу в посольстві збережено. Через короткий проміжок часу профспілкові збори обрали мене заступником, а згодом і головою місцевкому посольства. Тут хочу зауважити, що тоді в колективах радянських людей за кордоном партійну організацію (КПРС) називали профспілковою, а профспілкову – місцевкомівською. Ставши головою цієї організації, дізнався, що в Замбії працює близько 30 людей. Мені виділили в одній із кімнат посольства робоче місце, видали канцелярське приладдя. До обіду я працював у Замбійському університеті, а в другій половині дня – у посольстві.

Дуже швидко познайомився з дипломатами та іншими співробітниками посольства. Серед них був перший секретар Анатолій Матвійович Дрюков. Надалі ми часто спілкувалися сім'ями. У них був Матвій – одноліток нашого сина. І коли пізніше я прибув як Посол України до Індії, сталося так, що Послом Росії в Делі був А.М. Дрюков. Наша дружба в Замбії зародила багатьом проблемам, із якими я спочатку зіткнувся в Індії. Про це варто було б писати окремо. Будучи головою місцевкому, разом з іншими співробітниками посольства готував дипломатичні заходи, на які мене офіційно запрошували. Там я познайомився з дипломатами інших держав. Здебільшого це були країни, як тоді їх називали, соціалістичного табору. Особливо варто відзначити ініціативність і працелюбність Дмитра Захаровича. Якось, готуючись до дипломатичного прийняття з нагоди Жовтневого більшовицького перевороту, він висловив бажання виголосити промову англійською мовою. Сам цією мовою не володів. Йому підготу-

*Розмова в неофіційній обстановці з міністром закордонних справ Г.Й. Удовенком
Conversation with Foreign Minister H.I. Udovenko in informal setting*

вали текст промови й написали англійський текст кирилицею. Попросив знайти йому англійця, котрий навчив би його правильно вимовляти слова. Це було зроблено. На дипломатичному заході, який проводився в залі готелю «Інтерконтиненталь» із чисельною групою дипломатів, політиків і представників бізнесу, промова прозвучала досить добре й мала широкий розголос у Лусаці. А був Дмитро Захарович уже пенсійного віку. Увага до посольства була підвищеною, оскільки Замбія тоді – прифронтова країна. У сусідній Анголі йшла національно-визвольна війна. Посольство мало виконувати надто відповідальні, складні та важкі завдання. Проте Дмитро Захарович справлявся з ними. Був сильною, вольовою людиною та завжди діяв рішуче. Проводячи наради в посольстві, говорив чітко й переконливо, давав можливість усім висловити свою думку, вимагав, щоб виступи були стислими й чіткими щодо обговорюваної проблеми. У кінці виступав сам і всіх вражала логіка його тверджень. Я бував на нарадах, що стосувалися справ, пов'язаних із внутрішньою ситуацією в країні перебування, та реакції на неї студентів і співробітників університету. До Замбії час від часу прибували радянські спортсмени, художні колективи, делегації. Це були події, які привертали увагу різних прошарків Замбії та сусідніх держав. Зупинюся тільки на одній із таких подій: приїзд групи сталеварів з Уралу. Мене залучили до забезпечення роботи цієї делегації.

Промисловими містами Замбії були Кітве та Ндола, розташовані в районі так званого мідного поясу – міднорудні шахти й заводи з виплавки міді. Замбія була другою у світі після Чилі країною з виробництва й експорту чистої міді, яку збували через Лондонську біржу кольорових металів. Інженер делегації після відвідин мідеплавильного заводу розвів розгублено руками та сказав, що вони в Союзі дуже далеко від технологічного рівня побаченого. Його вразив спосіб спостереження за процесом плавки: склад, аналіз проб плавки був автоматизований, а хімічний аналіз складу видавався дуже швидко й у роздрукованому вигляді. Вразило делегацію також те, що в шлаці, який викидали, вміст міді перевищував її вміст у руді, яку плавлять у їхній країні.

Довідавшись, що в місті Ндола буде виставка новітнього обладнання для охорони здоров'я, я записався учасником виставки радянських приладів і обладнання. За місяць ми з інженером Володимиром Кондратьєвим, котрий працював на факультеті, привезли «фізіограф» – багатофункціональний прилад. Біля цього приладу всі дні виставки було багато відвідувачів. Фізіограф був обладнаний мікрофоном, і відвідувач прикладав його до грудної клітини зліва над серцем і через гучномовець усі присутні чули звуки серця. Медичний факультет університету отримав подяку оргкомітету виставки за цікавий експонат. Позитивно оцінили цю справу й у посольстві. Уряд Замбії звернувся до посольства, щоб продовжити мій контракт в університеті ще на 2 роки. Москва дала згоду, і мою роботу було продовжено до 4 років. Коли в Лусаку прибув із Москви журналіст-оператор Володимир Комаров, посол доручив опікуватися ним упродовж усього терміну його перебування в Замбії. В. Комаров представляв агенцію документальних фільмів. Після того як він відзняв кінострічку про національно-визвольну боротьбу в Анголі, В. Комаров вирішив зняти фільм про Замбію. Два тижні я возив його на джипі Лендровер по сільській місцевості, відвідуючи поселення різних племен. Так в СРСР з'явилися два документальних фільми «Ангола в огні» і «К северу от Замбези». Ці фільми демонстрували в кінотеатрах «Новини дня» (були тоді такі кінотеатри) і по центральному московському телебаченню. В одному з епізодів фільму «К северу от Замбези» присутній і я.

Слід сказати, що мене залучали до підготовки інформаційних матеріалів з мого фаху з таких напрямів, як система охорони здоров'я країни, забезпеченість медичними кадрами й захворюваність. Я підготував інформацію про вакансії на кафедрах факультету, і невдовзі до Замбії прибули професори Васильєв, Синчук, доценти Тишко, Козлов, інженер Родаванський і декан факультету Загроб'ян. На факультеті було створено професійний колектив радянських спеціалістів. Подав також заявку до ректорату про необхідність організації на факультеті науково-дослідницької лабора-

*Миттєвості спілкування з матір'ю Терезою (Агнесою Гонджа Бояджіу)
Moments of communication with Mother Teresa (Agnes Gonxha Bojaxhiu)*

торії, для чого слід побудувати віварій для лабораторних малих тварин, яких треба виписати з Англії. Згодом таку лабораторію було створено.

Буковина, з якої я прибув до Замбії, була зобно-ендемічним районом. У Замбії, як відомо, часто реєстрували випадки захворювання на зоб. Це підштовхнуло мене до ідеї провести дослідження цієї хвороби в Замбії. Подав заявку до ректорату університету та Національної ради з наукових досліджень Замбії (НРНДЗ). Отримавши дозвіл на проведення таких досліджень, звернувся до Міністерства охорони здоров'я Замбії. Там зустрівся з Марією Штерн, котра приїхала до Замбії з Ізраїлю вивчати особливості харчування та водозабезпечення замбійців. Уже з нею склали перелік питань для вивчення. Створив зі студентів-старшокурсників науково-дослідницьку групу для проведення вимірювань вмісту йоду у водних джерелах та продуктах харчування. НРНДЗ вирішила надати джип Лендровер і фінансування через Барклай-банк. Матеріали цього дослідження стали основою моєї докторської дисертації, яку я захистив у 1988 р. в НДІ фізіології АН України. І в тому ж році здобув науковий ступінь доктора медицини й звання професора.

Результати дослідження особливостей зобної хвороби в Замбії було обговорено на національній науковій раді (НРНДЗ), де вони отримали високу оцінку та розголос у ЗМІ. Вирізки з центральних газет Лусаки зберігаю

й досі. Президент Замбії Кеннет Д. Каунда розпорядився ввести йодну профілактику зобу в країні. Наукову статтю за цими дослідженнями опубліковано у фаховому європейському журналі «Tropical and Geographical Medicine» (Амстердам, 1971).

Відтак я став членом редколегії журналу ЮНЕСКО «Health», який видавали в Замбії. Робота в цій країні впродовж чотирьох років була для мене міцним і сталим базисом міжнародної співпраці для подальшого життя та роботи в Україні, Афганістані й Верховній Раді України. Вдячний тим першим досвідченим дипломатам – С.О. Сліпченку, Д.З. Білоколосу, А.М. Дрюкову, О.Й. Купревичу, В.І. Павловському, Р.О. Маркову – і всьому колективові посольства в Замбії за цінну науку, життєвий міжнародний досвід, який я набув, спілкуючись і співпрацюючи з ними.

Коли завершився термін мого відрядження, у характеристиці посольства перше речення було таким: «Обладает незаурядными организаторскими способностями». Повернувся до Чернівців у червні 1973 р. А 25 травня 1987 року Москва урядовою телеграмою на ім'я ректора ЧМІ повідомила про моє відрядження до Афганістану як радника ректора Кабульського медичного університету й керівника групи радянських медиків-консультантів завкафедр зазначеного медичного ВНЗ.

Афганістан став наступним етапом життя, де набуття досвіду управління людьми в чужій країні в умовах небезпечного оточення, терактів, викрадення людей і воєнних змагань, у яких не було розмежування сторін, котрі воюють, не було лінії фронту.

Прилетів до Кабула на початку липня 1987 року. У посольстві СРСР запропонували заповнити заяву-заповіт, що аж ніяк не налаштувало на оптимізм щодо подальшого життя. Поселили в центрі Кабула в новому багатоквартирному будинку, де вже проживали дві сім'ї радянських фахівців. Поряд із будинком був ринок і дорога, що вела до посольства. Люди моєї групи (як тоді говорили, «контракту») проживали неподалік в інших будинках. Розселяли так, щоб у разі знищення одного будинку, залишалися живими люди в інших будинках. До групи, керівником якої я був, входили доценти й професори різних ВНЗ СРСР. Професор Лазаренко був із Новосибірська, там він працював проректором із наукової роботи Новосибірського медінституту. Доцент Кузьмін – проректор із навчальної роботи Московського медінституту. Професори й доценти з Київського, Запорізького, Одеського, Івано-Франківського медінститутів, спеціалісти з республік Середньої Азії. Крім цих медиків-консультантів у групі був референт, кандидат педагогічних наук Бокшо Лашкарбеков і 6 перекладачів із Таджикистану. Власне, та територія Афганістану, де був Кабул, колись була Таджикистаном і тому мова в Кабулі була як діалект таджицької, її називали «кабулі-фарсі».

За мою групою було закріплено транспорт. У групі була своя партійна та профспівкова організації, власна служба безпеки й печатка. Робота консультантів полягала в тому, аби кожного дня прибувати в лікувальний заклад і займатися лікувальною та викладацькою роботою. Щоранку, приблизно о 5-й годині, уся група збиралася біля одного із житлових будинків членів групи. Там я давав настанови. Першою була вказівка, яким маршрутом добиратися до місця роботи. Ці маршрути щодня змінювалися. Їх вибирала служба безпеки посольства. Це були вулиці, які охоронялися солдатами й технікою. Я визначав із тих, хто займав місце в транспорті, стрільців по правому борту, по лівому й того, хто після прибуття повинен повідомити мене про це. У квартирі, де я жив із дружиною, був арсенал зброї. Здебільшого пістолети Макарова й Токарева, були навіть гранати. Цю зброю я передавав під розписку кожному, хто прибував у мою групу. Усього в групі співробітників було ± 50 людей. Одні завершували роботу й поверталися додому, інші прибували.

Робота з групою була дуже напруженою та відповідальною. Треба було знати обставини на робочих місцях, навідуватися до МОЗ Афганістану, аби почути думку адміністрації про роботу консультантів. Раз на місяць проводили засідання вченої ради, до якої треба було готуватись і доповідати керівництву посольства про роботу в медінституті, ситуацію в середовищі студентів і викладачів. Було відомо, що з-поміж них були моджахеди. Крім цього, час від часу посольство давало завдання, як-от забезпечення роботи делегацій, які прибували з Москви до Афганістану з різними цілями. Усе це вимагало часу, нервового напруження, пов'язаного із забезпеченням роботи делегації, яка бажала відвідати певні шпиталі в умовах постійних терактів проти радянських людей. Нелегко було виконувати й завдання з проведення маркетингу деяких ліків та надання Москві рекомендацій щодо ціни, за якою Афганістан закуповує такі ліки в різних країнах. Через якийсь час мене призначили радником міністра МОЗ. Одразу ж надійшло з посольства прохання допомогти очільнику відомства написати кандидатську дисертацію. Він (міністр) був офтальмологом, а я фізіологом. До того ж він ніколи не займався науковими дослідженнями й не уявляв, із чого почати написання дисертації. Не вдаючись у деталі, скажу, що дисертацію було написано.

Про той період роботи радянських людей в Афганістані написано багато, проте є ще такі сторони того життя, які потребують окремого опису й аналізу. Робота в Афганістані була плідною, посольство відзначило мене грамотою та двома медалями, а керівництво Афганістану – орденом Дружби народів. З Афганістану прибув до Ташкента військовим транспортним літаком у лютому 1989 року. Прибувши в Чернівці, колектив медінституту висунув мене кандидатом у депутати Верховної Ради України, а в березні 1990 року мене було обрано парламентарієм.

Головою Верховної Ради України був Володимир Івашко, котрий до цього працював першим секретарем ЦК Компартії України. Із 450 депутатів майже 400 були комуністами. Формувалися постійні комісії (тепер – комітети), і група депутатів запропонувала мене головою Комісії у справах жінок, охорони сім'ї і дитинства. Сесія проголосувала за таку пропозицію. Одночасно мене було обрано до Президії Верховної Ради.

Робота у Верховній Раді стала третім етапом у формуванні державницького мислення, бачення країни «зверху», заглиблення в реалії процесів на рівні Києва.

Робота у Верховній Раді з травня 1990 року була напруженою. Вона включала засідання постійної комісії, сесійні засідання та роботу на виборчому окрузі, із делегаціями, що відвідували Верховну Раду, участь у конференціях, що відбувалися в інших країнах.

Робота в комісії була складною тому, що в комісії були депутати-комуністи й депутати-рухівці, а отже, досягти консенсусу часто бувало нелегко через суперечки між ними. Варто зазначити, що найчастіше депутати знаходили порозуміння без образ, сварок, не кажучи вже про фізичні дії та погрози. У залі не було чути образливих і лайливих слів, не привертали увагу бійки.

Я працював активно й наполегливо. Дуже відповідальним був день прийняття Декларації про державний суверенітет України. Виступив біля першого мікрофона з пропозицією про внесення до Декларації положення щодо захисту інтелектуальної власності, наголосивши, що з України вже почався відтік за кордон талановитих людей, які так потрібні тут, в Україні, що їдуть вони туди, бо шукають кращої долі, зарплати, умов життя й належної оцінки їх таланту. Тут же із залу почувся вигук «О! Він уже мізками хоче торгувати!». Декларацію було прийнято й на ній є мій підпис.

Важливою проблемою тоді були наслідки Чорнобильської катастрофи. Виступаючи, зосередив увагу на двох моментах. Перший – це те, що радіоактивно ураженою є частина території Чернівецької області, особливо с. Киселів. Другий – що головну увагу спеціалістів і чиновників зосереджено на гамма-опроміненні, а проблема так званого м'якого й середнього рівня опромінення, яке наносить помітну шкоду здоров'ю людини, залишається поза увагою. Щодо села Киселів. Після ретельного обстеження урядом було прийнято рішення про надання його мешканцям іншої незабрудненої території, так з'явилося поблизу Чернівців село Новий Киселів.

*Вручення нагороди ім. Індіри Ганді
Presenting the Indira Gandhi Award*

*Із Ромешем Чандрою, президентом Світової ради миру
With Romesh Chandra, President of the World Peace Council*

Залучався до роботи з делегаціями інших країн, входив до складу групи супроводу під час візиту Президента України до Киргизстану. Сам неодноразово бував у зарубіжних відрядженнях, де брав участь у роботі міжнародних конференцій. У листопаді 1991 року відвідав Афіни, де проходила конференція «Будуймо Європу без кордонів». На реєстрації мені видали бейджик із написом «USSR». Я сказав, що я не з СРСР, а з України. На звороті картки великими літерами я написав «UKRAINE». Реєстраторка покликала голову пленарного засідання, це була Міністр освіти Нідерландів. Вислухавши мене про ситуацію в Україні, вона запропонувала виділити додаткові (окрім моєї доповіді) 10 хв, щоб я розповів делегатам про Україну. Я так і зробив, а ЗМІ Афін згодом опублікували цю інформацію.

Виступав із доповідями на конференціях, у Софії (присвяченій дітям з особливими потребами), у Гаазі – із проблеми харчування в країнах Східної Європи.

Особливу увагу на сесіях Верховної Ради постійно приділяв захисту здоров'я жінок і дітей України, умовам праці та відпочинку, оплаті праці, підтримки сім'ї. Під час виступів наголошував на тому, що в радянські часи існував термін «багатодітна сім'я», та не було його розшифровки. Запропонував вважати багатодітною сім'єю таку, в якій є троє та більше дітей. Таке формулювання було внесено до закону.

Добре розуміючи, що демографічна ситуація в Україні є вкрай незадовільною, рішенням очолюваної мною комісії МОЗ України було дано доручення створити Національну програму планування сім'ї. Проект програми взяли підготувати академік НАН і АМН О.Г. Резніков та головний акушер-гінеколог МОЗ професор Б.М. Венцовський. До виконання цієї програми та наступної щодо репродуктивного здоров'я було залучено установи МОЗ і АМН України. Згодом академік О.Г. Резніков називав мене «хрещеним батьком» цієї програми.

Якось до мене звернувся представник Світового банку на прізвище Когут і попросив назвати напрями в охороні здоров'я, які є найважливішими й потребують фінансової допомоги. Я відповів, що я не міністр ОЗ України. Він зауважив, що знає, хто я, але йому порекомендували звернутися саме до мене з цим питанням.

Назвав йому 3–4 напрями, один із яких – це захворювання жінок, що пов'язані з абортами. Через якийсь час він попросив підготувати аргументовану довідку для Банку, що й було зроблено та передано замовнику. Пізніше мені зателефонував Богдан Гаврилишин і попросив зайти до нього. Під час зустрічі він повідомив, що Банк позитивно оцінив довідку й виділив мені за цю роботу 700 доларів. У зеленій копії рішення, що надійшла в Україну, у списку експертів було й моє прізвище.

У жовтні 1992 року мене перевели з Верховної Ради на роботу в МЗС України (є запис у трудовій книжці), а 11 лютого 1993 року я вилетів до Нью-Делі для вручення Президенту Індії Шанкару Даялу Шармі Вірчих грамот як Посол України в Індії. 13 лютого грамоти було вручено й розпочато новий етап мого життя – уже як дипломата. 1996 р. Указом Президента України за № 647/96 від 07.08.1996 мені було присвоєно ранг Надзвичайного і Повноважного Посла України.

Heorhii KHODOROVSKYI,
*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary,
veteran of the diplomatic service*

MY PATH TO DIPLOMACY

Abstract. The article analyzes the life path of Heorhii I. Khodorovskiy – Ukrainian public figure, diplomat, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine, People's Deputy of Ukraine. The major areas of his activity at different life stages, academic interests, contribution to the development of medicine and diplomacy are studied.

The paper examines the childhood of Heorhii Khodorovskiy, his parents, educators and school years. After school, Heorhii studied at Chernivtsi Medical Institute, pursued post-graduate studies and gained a degree of Doctor of Medicine.

From 1961 to 1969, Heorhii Khodorovskiy – a postgraduate student, assistant professor, Associate Professor at Chernivtsi National University. In 1968, he was assigned to the Institute for Doctors Improvement in Moscow and later to the USSR Academy of Sciences to study foreign languages. Between 1969 and 1973, he was Associate Professor at the Faculty of Medicine of the University of Zambia. Heorhii also held position of a chairman of the local committee of the Embassy of the USSR in Zambia.

The following stage of Heorhii's life went in Afghanistan, where he gained experience of people management in a foreign country under hazardous environment, terrorist acts, kidnapping and military operations. Between 1987 and 1990, Khodorovskiy was an advisor to the Rector of Kabul Medical Institute, head of a group of scientific and pedagogical staff of the USSR in Afghanistan, advisor to the Minister for Health of Afghanistan; worked in the trade mission of the USSR in Kabul. In February 1989, he returned from Afghanistan to Chernivtsi, where the staff of the Medical Institute nominated him as a candidate for the Verkhovna Rada of Ukraine deputy. From 1990 till 1992, Heorhii acted as People's Deputy of Ukraine of the 1st calling, was Chairman of the Verkhovna Rada Committee on Women Affairs, Family Protection, Motherhood and Childhood.

Heorhii was also engaged in operations on eliminating consequences of the Chernobyl disaster, worked with foreign delegations, was a member of the escort group during the visit of the President of Ukraine to Kyrgyzstan. He frequently went on foreign business trips, in the course of which took part in international conferences.

At the Verkhovna Rada sessions, Khodorovskiy invariably put an emphasis on the issues of health protection of Ukrainian women and children, working and recreation environment, labour compensation and family support. The Ministry of Health of Ukraine Committee headed by Heorhii Khodorovskiy adopted a decision on the creation of the National Family Planning Program.

In October 1992, he was transferred from the Verkhovna Rada to the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. From 1992 to 1998, Heorhii Khodorovskiy served as Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Republic of India.

Keywords: Verkhovna Rada, Afghanistan, University of Zambia, Chernivtsi, People's Deputy.